

POVEŽIMO OTROKE Z NARAVO, POJDIMO V GOZD / Prof. ddr. Ana Vovk Korže in Janja Lužnik, univ. dipl. inž. kraj. arh. /

Mednarodni center za ekoremediacije / FF MB

Tehnologija in mediji, preobremenjenost s številnimi načrtovanimi, vodenimi in nadzorovanimi aktivnostmi, pomanjkanje časa, pretirana zaskrbljenost glede varnosti otrok je današnje otroke ter najstnike »iztrgal« iz naravnega okolja, s tem pa se jim povzroča velika škoda, saj nimajo možnosti začutiti narave. Otroci so oropani kakovostnega družabnega življenja in osebnih izkustvenih doživetij resničnega sveta, kot so plezanje po drevesih, igra z vodo, izdelava lesenih lokov in piščali, samostojna in svobodna igra z vrstniki, ki smo jih generacije pred njimi doživljale kot nekaj samoumevnega. Zaradi odtujenosti od narave jih le-ta navdaja z občutkom nelagodja, predsodkov ali celo strahu, ne razumejo pomena narave, ne čutijo povezanosti z njo in je ne spoštujejo. Prekomerna teža, depresija, motorične in socialne nespretnosti, nemotiviranost, slaba zbranost, slaba samopodoba otrok so le nekatere od številnih zaskrbljujočih težav, ki pestijo današnje otroke in mladino. Kako torej znova povezati otroke z naravo je pravi izziv tako za starše kot za učitelje.

Rešitev je v resnici zelo preprosta, a se v praksi zaradi številnih sistemskih in organizacijskih ovir še zmeraj premalo izvaja. Kot ugotavljajo številni avtorji, je otroke treba znova povezati z naravnim okoljem in jim preko izobraževalnih programov, ki so usmerjeni v lokalno naravno okolje, omogočiti pristno senzorno, izkustveno doživljajne narave. Kontinuirane pozitivne izkušnje, ki jih otroci pridobijo skozi raznolike učne aktivnosti, igro, s pomočjo raziskovanja, spoznavanja v naravno zasnovanih učnih okoljih pozitivno vplivajo na pravilen celosten telesni, osebni, socialni, kognitivni razvoj posameznika kot tudi celotne družbe. V ta namen v prispevku predstavljamo poglede na učenje v naravi, predstavljamo gozdno pedagogiko kot primer izkustvenega izobraževanja usmerjenega v naravo, ki se je začel uveljavljati tudi pri nas. Obenem povzemamo nekaj slovenskih izvedenih ureditev naravnih odprtih učnih okolij, ki so lahko dobra spodbuda za ureditev še kako potrebnega novega naravnega učnega kotička v bližini kakšnega vrtca, šole, stanovanjskega naselja, mestnem parka ali kar na domačem vrtu.

Uvod

Ameriški avtor Richard Louv je v svoji knjigi z naslovom *Zadnji otrok v gozdu: Rešimo naše otroke pred sindromom zmanjšane kontakta z naravo* predstavil "motnjo primanjkljaja narave/nature deficit disorder"; ki je posledica odtujenosti človeka od naravnega sveta, ki jo opažajo pri današnjih t. i. „Z“ generaciji otrok (Louv, 2008).

Ob sklicevanju na številne raziskave opozarja na slabo fizično in psihično zdravje današnjih otrok in celotne družbe, kar je v prvi vrsti posledica pomanjkanja bivanja in gibanja v naravnem okolju. Depresija, prekomerna teža, težave s koncentracijo, socialne nespretnosti so le nekatere od najpogostejših in zaskrbljujočih težav današnjih otrok in mladine. Avtor v knjigi podaja praktične rešitve in preproste pristope za ponovno vzpostavitev povezave med otroki in naravo, ki jo je moč doseči predvsem s senzornim, izkustvenim učenjem v naravnem okolju.

Iz navedenega sledi, da so v naravo usmerjeni izobraževalni programi, ki spodbujajo učinkovitejše oblike poučevanja, kjer narava lokalnega okolja postane učilnica, dandanes nujni. Tovrsten način izobraževanja namreč nima pozitivnega vplivala le na sam učni uspeh učencev, kar dokazujejo tudi številne raziskave, temveč razvija veščine in vrednote posameznika pomembne za doseganje trajnostne prihodnosti, s pomočjo katerih bodo mladi sposobni kritično razmišljati, sprejemati odgovorne odločitve v dobro sebe, sedanjih in prihodnjih generacij ter se uspešno prilagajali hitrim in nepredvidljivim družbenim spremembam.

Žal številne raziskave kažejo, da se formalne in neformalne oblike učenja v praksi še vedno najpogosteje izvajajo v učilnicah med zaprtimi zidovi, izolirane od realnih življenjskih okoliščin, kjer učeči pridobivajo

teoretično znanje in ga v praksi ne znajo uporabiti. Organizacija pouka na prostem pri nas zakonsko ni zahtevana in je zato v največji meri odvisna od zavzetosti, iznajdljivosti, idej in usposobljenosti posameznega učitelja kot tudi organizacije posamezne izobraževalne institucije (Medmrežje 1). Najpogostejši razlogi, zaradi katerih se učitelji ne odločijo za izvajanje pouka na prostem, so organizacijske in vsebinske ovire, disciplinske težave učencev, prevelike skupine, premalo spremljevalcev, stopnja nevarnosti in tveganja za poškodbe, neugodne vremenske razmere, preobremenjenost in pomanjkanje časa za izvajanje pouka na prostem, pomanjkljiva usposobljenost, zahtevnejše učne priprave, pomanjkanje didaktičnih pripomočkov, oddaljenost izobraževalne institucije od naravnega okolja in še bi lahko naštevali.

Zaradi navedenih razlogov želimo v prispevku predstaviti poglede na učenje v naravi kot enega temeljnih konceptov vzgoje in izobraževanja za trajnostno prihodnost. Predstavljamo enega izmed možnih izobraževalnih programov, ki je usmerjen v naravo in se je v tujini že dobro uveljavil, pred nekaj leti pa se je pričel uveljavljati tudi pri nas – gozdno pedagogiko. Obenem povzemamo nekaj inovativnih slovenskih primerov že izvedenih odprtih naravnih učnih okolij za izkustveno doživljanje narave, s katerim želimo prikazati, da je takšna okolja mogoče zasnovati na zelo raznolikih lokacijah in na zanimive načine.

Slika 1. Otroci se želijo učiti v naravi.

Učenje zunaj zaprtih zidov

Model izobraževanja za trajnostni razvoj podpira strategije učenja, ki učečim omogočajo doseganje ciljev širokega znanja, veščin in vrednot, pomembnih za doseganje trajnostne prihodnosti, s pomočjo katerih bodo sposobni kritično razmišljati, sprejemati odgovorne odločitve v dobro sebe, sedanjih in prihodnjih generacij ter se uspešno prilagajati hitrim in nepredvidljivim družbenim spremembam (Sedmak, 2009).

Klasični vzorec 'pasivnega' učenja nadomešča sistemski pristop, kjer se pozornost usmeri na učečega, kako- vost učne izkušnje, učnega okolja, iz- kustveno in kritično učenje. Pri tem je učeči aktivno vključen v proces učenja, vključuje se v akcijsko raziskovanje, sodelovalno in skupinsko učenje, kri- tično raziskovanje in refleksija ter in- terdisciplinarni pristop (Medmrežje 1).

Odgovor klasičnemu abstraktnemu načinu učenja, ki se je v praksi izkazal

kot neustrezen, kar potrjujejo številni avtorji, je izkustveno učenje, ki teoretično učenje poveže s prakso preko konkretne osebne izkušnje in obstoječe znanje nadgradi z novim. Le to pa omogoča učinkovitejše dojetje in spoznavanje. Za uspešno učenje morajo biti izpolnjene vse faze, ki si sledijo od stika s konkretno izkušnjo, sledi faza razmišljujočega opazovanja, faza abstraktne konceptualizacije ter zaključek z aktivnim eksperimentiranjem. Pri tem pa je treba upoštevati tudi obstoječe predznanje in izkušnje vsakega posameznika.

Za uspešno izkustveno učenje je torej izredno pomembno, da ima učeči možnost pridobivanja izkušnje v realnem, resničnem okolju, zato tovrstna metoda podpira premik učnega procesa iz učilnic v okolico šole, kjer postaneta skupnost in okolica mesto učenja. Učenje v naravi in z naravo zagotavlja stik z naravo in učenje iz narave.

Pouk na prostem je po definiciji organizirano učenje, ki poteka zunaj učilnice in se sklicuje na filozofijo, teorijo in prakso izkustvenega učenja in okoljske vzgoje. Izvaja se lahko na najrazličnejših lokacijah kot npr. v šolskem okolju, bližnji soseski, urbanem ali naravnem okolju, v okviru vodenih ekskurzij, v okviru učnih poti ipd. (Medmrežje 2).

Gre za metodo poučevanja, ki poudarja neposredno multisenzorno doživljanje in zvišuje posameznikovo fizično, duševno, kognitivno, psihično raven in omogoča polnejše učenje od učenja v učilnici. Svobodna uporaba vseh čutil posameznikom spodbuja kreativnost, ustvarjalnost in domišljijo.

S pridobivanjem neposredne intenzivne in osebne izkušnje skozi učni proces v realnem okolju si učeči ustvari realno predstavo ter nadgradi teoretično znanje in abstraktno predstavo, obenem pa razvija pozitiven, spoštljiv in odgovoren odnos do okolja in narave.

Slika 2. Gozd je čudovita učilnica v naravi.

Uspešno in pristno doživljanje realnega okolja z vsemi čutili je mogoče izpeljati s pomočjo Cornellove učne strategije tekočega učenja, ki učečega osredotoči na dejavnost preko navdušenja, usmeritve in osredinjanja pozornosti, neposredne delitve in delitve navdušenja z drugimi (Medmrežje 3).

Komljančeva (2010) odprto učno okolje opredeljuje kot prostor in čas za izmenjavo izkušenj in interesov. Bolj, ko je okolje odprto za učenje, bolj je spodbudno, prijazno in varno. Odprto učno okolje je privlačno za vsakega, ki se mu omogoči učenje po njegovi meri. Kot dober primer odprtih učnih okolij Komljančeva navaja koncept gozdnih vrtcev in šol, kjer se aktivnosti odvijajo v naravnem okolju.

Odprto učenje je optimalno prilagajanje na življenje. Ključni faktor v

odprtem učnem okolju je svoboda za skupno prilagajanje s pozitivno učno klimo, ki spodbuja ustvarjalnost, kjer se učimo drug od drugega, da bi vedeli, znali in živeli ter puščali napredne sledove za kulturni razvoj družbe (Komljanec, 2010).

Izkustveno učenje skozi gozdno pedagogiko

Poznanih je več izobraževalnih programov in konceptov, ki so usmerjeni v naravo, v prispevku pa se osredotočamo na strategijo gozdne pedagogike, ki je v nekaterih evropskih državah že dobro uveljavljena in se je kot dobra praksa pred nekaj leti začela pojavljati tudi pri nas.

Za predstavitev tovrstne prakse smo se odločili predvsem zaradi dejstva, da je naša država izredno gozdnata, saj jo pokriva skoraj 60 odstotkov

gozdov. To pomeni, da je gozd kot naravno okolje prisoten v bližini skoraj večine naselij in ima tudi večina vrtcev in šol dostop do gozda brez uporabe prevoznih sredstev. Gozd je pester življenjski prostor številnih rastlinskih in živalskih vrst, ki skupaj soustvarjajo kompleksen in zapleten ekosistem. Naši gozdovi so vrstno zelo pestri, saj uspeva kar 71 samoniklih vrst gozdnega drevja, kar je dokaz, da so dobro ohranjeni (Medmrežje 4). K temu je prispeval predvsem sonaravni način gospodarjenja, ki temelji na prebiralnem gospodarjenju in obenem prepoveduje golosečni pristop. Gozd je pomemben predvsem zaradi številnih nalog, ki jih opravlja, kot so proizvodnja kisika, varovanje gozdnih zemljišč in sestojev, ohranjanje biotske raznovrstnosti, zadržuje vodo in blaži vplive podnebnih sprememb, vpliva na delež in kakovost pitne vode, je vir

surovin in lesne biomase ipd. Za človeka predstavlja kakovostno in zdravo okolje za druženje, sproščanje, estetsko doživljanje narave, nudi priložnosti za razvoj turizma, zagotavlja varstvo naravne in kulturne dediščine, je prostor raziskovanja in izobraževanja. Pestre življenjske združbe in procesi, ki se odvijajo v gozdu, kar vabijo posameznika k raziskovanju, ustvarjalnosti, igri, pridobivanju novih znanj in dragocenih izkušenj. Prav zaradi navedenega pridobiva gozd tudi v vzgojno-izobraževalnih procesih številnih šol in vrtcev vse večji pomen kot naravno odprto učno okolje. Šole in vrtci, ki redno izvajajo vzgojno-izobraževalni proces v gozdu, opažajo velik napredek na posameznih področjih razvoja otrok. Termin »gozdna pedagogika« se je v zadnjih dvajsetih letih pojavil med gozdarji v Nemčiji, Avstriji in Švici z namenom promocije gozdarstva med širšo javnostjo (medmrežje 5).

Gozdna pedagogika je veda, ki z metodo doživetega učenja, posrednim in neposrednim zaznavanjem naravnega okolja ljudi poučuje o pomenu in funkcijah gozda ter o razvoju okolja. Vodenja izvajajo strokovno usposobljeni gozdarji (Divjak Zalokar, 2008). Koncept poučevanja temelji na ideji, da je narava najboljša učiteljica, ki posamezniku omogoča vseživljenjsko učenje. Posameznik ne pridobiva znanja od učitelja, temveč s pomočjo lastnega opazovanja, senzornega zaznavanja naravnega okolja. Ne gre torej za tradicionalno obliko učenja, temveč za učenje, ki temelji na zmožnostih, ki jim jih ponuja okolje. Skozi učenje posameznik postopno razvija tudi občutek in skrb za okolje ter pozitivno delujejo v prid narave. Pristop vabi otroke k učenju z naravo in jih spodbuja k raziskovanju in igri v naravnem okolju. Prednosti gozdne pedagogike so v tem, da otroci postanejo srečnejši, bolj ustvarjalni in zadovoljni s seboj, bolj zdravi, intelektualno in čustveno stabilnejši. Krepijo samostojnost, fizično aktivnost in razvoj komunikacijskih veščin. Naravno okolje daje otrokom občutek gotovosti in varnosti in jim omogoča, da pustijo svoji domišljiji prosto pot. Eden izmed glavnih ciljev

je razviti otroke in mlade ljudi v samozavestne in okoljsko odgovorne posameznike.

Nestrukturirano naravno okolje omogoča razvoj spontanosti dejavnosti, obilje čutnih zaznav, svobodo in možnost tveganja, kar posamezniku predstavlja večji izziv in polnejšo izkušnjo. S pomočjo uporabe raznolikih naravnih materialov in predmetov pridobivajo konkretna znanja in razumevanja. Raziskave kažejo, da več časa kot prebivajo otroci v naravnem okolju, prej in intenzivneje ponotranjijo občutek in skrb za naravo (Juvan, 2013).

V Sloveniji gozdna pedagogika še ni formalno uveljavljena veda. Naravoslovni dnevi, delavnice, izobraževanja in gozdne učne poti po kriterijih sicer spadajo v program gozdne pedagogike, vendar jih v Sloveniji pod tem pojmom še ne označujemo. Prav tako še ne poznamo gozdnih vrtcev in šol, kot jih poznajo v tujini, so se pa že oblikovali prvi zametki Mreže gozdnih vrtcev in šol. Kar nekaj slovenskih vrtcev je že začelo kontinuirano izvajati vzgojno-izobraževalni proces v naravnih okoljih, kot so gozd, travniki in obrežja naravnih potokov. Prav tako so tudi v nekaterih šolah začeli izvajati poučevanje vseh predmetov v gozdu (Medmrežje 5).

V našem prostoru se s tematiko gozdne pedagogike že nekaj časa ukvarjajo taborniki, skavti in različna društva, od leta 2010 pa bolj intenzivno tudi zasebni zavod Inštitut za gozdno pedagogiko (Medmrežje 5 in 6), s ciljem otrokom približati gozd preko gozdne pedagogike, oblikovati smernice in programe za usposabljanje strokovnega kadra za delo zunaj razredov, uvajanje gozdne pedagogike v kurikulum za vrtce in šole. V sklopu inovacijskih projektov spodbujajo koncept gozdnih vrtcev in šol in v ta namen izvajajo pester nabor dejavnosti, kot so naravoslovni dnevi, gozdne delavnice, izobraževalni seminarji za pedagoške delavce, prenos celotnega kurikula v gozdni prostor, strokovna podpora šolam in vrtcem, promoviranje gozda kot zdravo življenjsko okolje. Vse

aktivnosti pa imajo enoten cilj – doseči stalno povezanost šol in vrtcev z naravnim lokalnim okoljem. V ta namen razvijajo in raziskujejo lastni, slovenski model odprtega učnega okolja v naravnih ekosistemih.

Kot navajajo na spletni strani, delovanje Inštituta poteka predvsem na področjih krepitve naravoslovnih metod dela s poudarkom na spoznavanju in promociji slovenskih gozdov in trajnostnega gospodarjenja, z željo približati naravoslovje in znanstveno-raziskovalne dejavnosti otrokom in mladini. Gozd obravnavajo kot učilnico in vir idej za vse predmete oziroma področja kurikula, z uvajanjem različnih didaktičnih pristopov in poudarkom na razvoju aktivnih in sodobnih učnih metod v naravi in z naravo. Zanimajo jih predvsem vpliv narave na zdravje in razvoj otrok ter njihovih vrednot. S strokovno pripravljenimi programi s področja gozdne pedagogike želijo otrokom in širši javnosti približati slovenski gozd in naravo. S krepitvijo Mreže gozdnih vrtcev in šol Slovenije pomagajo pri oblikovanju inovativnih vrtcev in šol, ki vzgajajo samozavestne, samokritične, ustvarjalne, zdrave in družbeno odgovorne otroke. Slovenski gozd bi tako postal temelj za vzgojo odgovornih in kreativnih otrok, ki se bodo znali odločiti v prid okolja, narave, svojega življenja kot svoje okolice.

Akterji v projektnem delu opozarjajo na aktualne probleme sodobne družbe, in sicer, da so otroci premalo v naravi, se premalo gibljejo in imajo posledično slabše razvite motorične sposobnosti, ne poznajo lokalnega okolja, nimajo razvitih socialnih veščin, niso motivirani za delo, so prenasršeni z medijskimi vsebinami, v šolah in vrtcih se premalo spodbuja kreativnost in divergentno razmišljanje.

Ideja gozdnih vrtcev in šol se je razvila v skandinavskih deželah in temelji na upoštevanju naravnega ritma, kjer narava vzpostavlja kontekst učenja, ki pozitivno vpliva na človekov razvoj (Juvan, 2013). Redno izvajanje dejavnosti in aktivnosti v dinamičnem in spreminjajočem se naravnem okolju,

ponavljanjem in refleksije določene izkušnje so omogočeni vseživljenjsko učenje, razvoj na vseh področjih, razvoj vrednosti in odgovornosti, razvoj motoričnih sposobnosti in pravilen fizični in psihični razvoj. Za uspešno izkustveno doživljanje je pomembno, da ima pri izvajanju dejavnosti učeči na razpolago tudi dovolj časa, svobodo samostojnega raziskovanja, da lahko preizkuša in razvija in krepí svoje sposobnosti.

Poučevanje in raziskovanje v naravnem okolju, ki ima značilnosti odprtega učenja in se izvaja v neposredni bližini vrtcev in šol, ne spodbuja in krepí le otrokovega razvoja, temveč tudi celotno lokalno skupnost. Gozdne učilnice in poučevanja na prostem omogočajo razvoj socialnih veščin, izkušenj, sodelovanja in osebno predanost delu, radovednost, domišljijo in spontane individualne iniciative, identiteto, občutek za prostor.

Ena izmed dejavnosti v okviru gozdnega vrta je tudi pridelava in priprava lastne hrane. Otroci ob pomoči odraslih sami poskrbijo za zasaditev, vzgojo in nego rastlin ter pripravo obrokov. Dejavnosti pozitivno vplivajo na razvoj odgovornosti, samostojnost pri delu in krepíjo socialne vezi v skupini. Otroci se tako že zgodaj seznanijo s celovitostjo trajnostnega načina življenja in pomena samooskrbe.

Slovenski vrtci vključeni v Mrežo gozdnih vrtcev in šol, ki redno in kontinuirano izvajajo številne dejavnosti in aktivnosti v naravnem okolju, že opažajo pozitivne spremembe na otrocih: otroci so bolj zdravi, bolj umirjeni, motorične veščine so se izboljšale, bolj so samozavestni in odgovorni do okolja, vzgojiteljice opažajo večjo motivacijo za delo, so bolj ustvarjalni in pri delu je več sodelovanja. In kar je najpomembnejše – otroci se počutijo v naravnem okolju bolj srečni in zadovoljni s seboj (Medmrežje 7).

V Rožni dolini, v Ljubljani, je bilo ustanovljeno tudi prvo varstvo otrok »Čarobni gozd« (Medmrežje 8) v naravnem okolju po zgledu skandinavskih

in nemških vrtcev, kjer otroci večino dneva, ne glede na vremenske razmere, preživijo v naravi. Otroci se zjutraj zberejo v hiši v Rožni dolini, od koder gredo raziskovat bližnji gozd, travnik ali potok. Na kosilo se vrnejo v hišo in popoldan preživijo na dvorišču, kjer imajo tudi svojo gredico.

Od teorije v prakso – izhodišča urejanja odprtega učnega okolja

Sodobne usmeritve urejanja javnega odprtega prostora za otroke in mladostnike vse bolj temeljijo na vračanju k naravi (Simoneti, 2010). Poudarek je na ustvarjanju pestrih, raznolikih in vsebinsko bogatih doživljajsko ter manj formalno urejenih prostorskih sklopov. Prevladuje preplet prvin naravne in oblikovane krajine, kot so vegetacijske prvine, moduliran teren ter uporaba naravnih lokalnih materialov, kot so voda, pesek, les, kamen. V prostor umeščajo opremo in strukture, ki spodbujajo razvoj različnih izkustvenih doživetij in preizkušanje lastnih spretnosti in zmožnosti, puščajo domišljiji prosto pot, imajo značaj fleksibilnih ureditev, ki nudijo možnost preoblikovanja. Nove ureditve se v največji možni meri navezujejo in upoštevajo obstoječe naravne danosti in zatečena prostorska razmerja. V prostor posegajo na način, da v okolju ne povzročajo škode, minimalno posegajo v naravni teren in obstoječo vegetacijo.

Za nove zasaditve se uporabijo avtohtone rastlinske vrste (drevesa, grmovnice, zelišča, sadno drevje ipd.). Vegetacijske prvine, kot so žive meje, skupine grmovnic in dreves, se v prostor umeščajo predvsem z namenom obnove in izboljšanja stanja obstoječih habitatov, ustvarjanja naravne sence, ali kot strukturni element za ločevanje in razmejevanje različnih programskih sklopov.

Zasnove odprtih učnih okolij za intenzivno doživljanje narave so za uporabnike privlačnejše, bolj zanimive in učinkovitejše v doseganju ciljev, če temeljijo na zadovoljevanju otrokovih potreb za celostni razvoj, njihovih interesih in željah, ter so izdelane v tesnem medsebojnem sodelovanju z otroki, učitelji in lokalno skupnostjo.

Pri urejanju odprtih učnih okolij ima pomembno vlogo tudi izbira ustrezne lokacije. Prednost imajo lokacije, ki se nahajajo v sami okolici izobraževalne institucije ali njeni neposredni bližini, z namenom zagotoviti varen in enostaven dostop brez uporabe javnega prevoza. Obenem naj bodo čim manj izpostavljene motnjam hrupa.

Gozdno igrišče ali kako otrokom pričarati nasmeh na obraz – primeri dobrih praks

Uspešnih in inovativnih primerov ureditev za izvajanje pouka na prostem je v našem okolju zmeraj več. Kot je že bilo navedeno, se pri tovrstnih ureditvah zgledujemo predvsem po dobrih praksah iz skandinavskih dežel ter Nemčije in Avstrije, ki temeljijo predvsem na principih že dobro uveljavljene gozdne pedagogike.

V nadaljevanju predstavljamo nekaj inovativnih primerov zasnovanih odprtih naravnih učnih lokalnih okolij, ki omogočajo izvajanje raznolikih aktivnosti, igro, raziskovanje, kakovostno preživljanje prostega časa in bi jih bilo mogoče prenesti v različna okolja. Primeri se razlikujejo predvsem po raznolikih vsebinskih sklopovih in glede na lokacijo (šolsko ali vrtčevsko dvorišče, naravno okolje – gozd).

Minica – igralnica v gozdu, Gozdni vrtec Črček v Predvoru, smo zasledili na spletni strani Mreže gozdnih vrtcev (Medmrežje 9). Otroci so s pomočjo vzgojiteljic iz različnih naravnih materialov (prirezana debla, veje, mah, storži, lubje ...) v bližnjem gozdu uredili in poimenovali raznolike inovativne koticke, kot npr. koticek dom, koticek gledališče, okrogli in pleteni koticek, ki spodbujajo ustvarjalno in domišljijsko igro, prosto gibanje, raziskovanje, opazovanje, obenem pa omogočajo izvajanje načrtovanih dejavnosti v skladu s kurikulumom. Obilica naravnega materiala, kot so lubje, veje, debla, skorja, listje, zemlja, kamenčki, plodovi, otrokom omogoča dinamično spreminjanje gozdnega ambienta in s tem priložnosti za vedno nova doživetja in izkušnje.

Slika 3. Učilnica pod drevesi spodbuja kreativnost mladih.

Za vzdrževanje in urejanje koticov otroci samostojno skrbijo na način, da ne povzročajo škode v naravnem okolju, s čimer razvijajo odgovoren odnos in skrb za naravo, spoznavajo elemente varstva okolja. Dejavnosti v gozdni igralnici se izvajajo skozi vse leto, tako imajo otroci priložnost spoznavati značilnosti in pomen narave skozi različne naravne cikle.

Naš vrtilček – iz majhnega zraste veliko (Šolski Ekovrt), Vrtec Antona Medveda Kamnik

V Vrtcu Antona Medveda Kamnik izvajajo projekte (Medmrežje 10), ki spodbujajo vzgojo za trajnostni razvoj. Ena izmed prednostnih nalog vrtca je otrokom omogočiti neposredni stik z naravo in izkusitvenim učenjem v neposrednem naravnem okolju. Eden izmed tovrstnih projektov je tudi Šolski Ekovrt, v okviru katerega spodbujajo

oblikovanje ekoloških vrtov in njihovo vključevanje v dejavnosti, vzgojo otrok in posredno tudi staršev ter lokalne skupnosti. Omenjeni vrtec je bil prvi vrtec v Sloveniji, ki si je z dejavnostmi pridobil znak Šolski Ekovrt in je vključen v Mrežo Šolskih eko vrtov. Otroci, starši in zaposleni imajo v okviru dejavnosti priložnost spoznavati ekološko pridelavo in vrtnarjenje po principih permakulture. S strokovnimi nasveti jim pomagajo tudi strokovnjaki iz lokalnega okolja. Otroci so aktivno vključeni v urejanje vrtov ter vzgojo in nego rastlin. Skozi celo leto imajo možnost opazovati razvoj rastlin, od semena do plodov, ter spoznavajo svojo vlogo pri uspevanju vrtnega ekosistema. Eko vrtilčki so postali sestavni del življenja in dela v vrtcu in so odlična priložnost za otroke, ki imajo sicer vse manj priložnosti za pristen stik z naravo in izkušnje z delom na vrtu. Otroci

tako skozi proces vzgoje razvijajo pozitiven odnos do narave, spoznavajo rastline, pridelke, koristne organizme, naravne procese in razvijajo spretnosti medsebojnega sodelovanja. Hkrati spoznavajo principe trajnostnega razvoja in samooskrbe. Naučijo se osnovnih vrtnarskih opravil in rokovanja z orodjem in dela z zemljo. Zaradi različnih prostorskih danosti so uredili različne oblike zeliščnih, zelenjavnih in okrasnih gred, tako ob igrišču kot tudi na balkonih ipd. Prevladuje uporaba naravnih in recikliranih materialov. Na dvorišču so zasadili tudi nekaj sadnih dreves, uredili kompostnike in lesene hiške za spravilo vrtnega orodja ter postavili zbiralnike za deževnico s strešnih površin, ki jo uporabijo za zalivanje vrtov. Otroci tako spoznajo tudi principe trajnostne rabe naravnih virov. Otroci imajo priložnost osebne izkušnje pridobivati v neposrednem

naravnem učnem okolju. Sprostitvi, igri, čutnemu zaznavanju, počitku so namenjeni posebej urejeni kotički in odprta travnata površina.

Učilnica v naravi ob Osnovni šoli Alojzija Šuštarja v Ljubljani

Učilnico v naravi, ki je urejena na šolskem dvorišču O.Š. Alojzija Šuštarja v Ljubljani, smo imeli priložnost поблиže spoznati ob udeležbi na Mednarodni konferenci Učilnica v naravi – Outdoor Learning, ki jo je omenjena šola izvedla v letu 2015 v okviru istoimenskega Projekta. Inovativno odprto učno okolje je bilo zasnovano po zgledu norveške šole, s katero so se povezali v okviru izvedenega projekta, in izvaja program učilnice v naravi. Uredili so jo v tesnem medsebojnem sodelovanju vodstva šole, učiteljev, učencev in staršev. Prav močna podpora vodstva šole pri izvajanju tovrstnih projektov je eden izmed ključnih razlogov za uspešno delovanje in realizacijo skupnih zastavljenih ciljev.

Osnovni namen izgradnje učilnice v naravi je učencem šole ponuditi celostno doživetje šolske okolice, priložnosti za igro, raziskovanje in učenje na prostem, izboljšati razumevanje okolja in narave, spodbujati in krepiti družbeno odgovorno delovanje in pomagati do celovitega razvoja osebnosti učečih. V ta namen izvajajo tudi inovativne programe, kot je ‚Življenje v naravi‘ za prvo triado. Učitelji so za potrebe kakovostnega izvajanja učenja na prostem pripravili tematske sklope učnih priprav in potrebnih didaktičnih materialov, ki služijo obravnavanim učnim tematikam tako na razredni kot na predmetni stopnji. Da bi izkušnje in znanja še obogatili, so se povezali tudi z Worth Primary School iz Cheshirea v Angliji (Medmrežje 11 in 12).

V okolici šole so uredili več različnih učnih okolij, v okviru katerih otroci spoznavajo in spremljajo življenje in procese v različnih ekosistemih kot npr. šolski ribnik, šolski vrtički ob učilnicah prve triade. V učilnici so otroci ob pomoči staršev in učiteljev iz naravnih materialov izdelali različno opremo, kot so sedala, plezala,

čutna pot, odprto kurišče, celo ročno izdelan žar, ki ga uporabljajo za peko pic ipd. Na razpolago je velika skladownica naravnih gradiv in materialov ter orodja, ki omogoča otrokom, da v medsebojnem sodelovanju ali samostojno soustvarjajo, spreminjajo in nadgrajujejo prostor v skladu s svojimi zamislimi in domišljijo. Otroci ob tem zadovoljujejo potrebo po raziskovanju in pustolovščini, izrazijo svojo ustvarjalnost in domišljijo ter razvijajo samostojnost pri odločanju. Z delom v skupini razvijajo komunikacijske in socialne veščine, občutek za skupnost in solidarnost. Z aktivnim soustvarjanjem učilnice v naravi otroci razvijajo tudi občutek odgovornosti za prostor, saj se lažje identificirajo z njim, zato za prostor skrbijo in se ne pojavljajo težave zaradi vandalizma.

Prostor obdajajo tudi skupine dreves, po katerih je otrokom dovoljeno tudi plezati. S tem razvijajo motorične spretnosti, preizkušajo svoje zmožnosti, sprejemajo tveganja in izzive ter se naučijo prevzemati odgovornost za lastna dejanja.

Projekt sonaravno igrišče Igralna pot je pilotni projekt gozdnega igrišča, ki smo ga zasledili na medmrežju (Medmrežje 13) in je zasnovano po principih gozdne pedagogike. Na pobudo lokalne skupnosti ga je pripravil Zavod za izobraževanje in svetovanje Špelinice. Osnovna ideja projekta je bila ureditev poti skozi gozd pod Šišenskim hribom ob Vodnikovi cesti v Ljubljani, ki bi otrokom popestrila sprehod v obliki igralnih postojank in na ta način spodbujala otrokovo gibanje v naravnem okolju.

Igralna pot sestavlja deset različnih postojank ‚poigrank‘, ki so oblikovane le iz naravnih materialov, kot so zložba lesenih drevesnih debel, prodnato nasutje, modulacija terena, skulpture iz vrbovja in še mnoge druge, ki so dodane že obstoječim igralom. Bližina gozda otrokom omogoča spontano uporabo tudi drugih naravnih materialov, kot so različni drevesni plodovi, mah, veje ipd. Postojanke otrokom

ponujajo prosto igro, nove ideje za gibalno, čutno, likovno in prostorsko doživetje, hkrati pa od otroka zahtevajo ročne, motorične ter miselne spretnosti.

Kot navajajo avtorji, projekt obenem podaja odgovor na aktualno problematiko, kako otrokom iz urbanih središč na preprost, inovativen in zanimiv način omogočiti aktivno preživljanje prostega časa v naravnem okolju. Večina dejavnosti, v katere so vključeni mestni otroci, namreč najpogosteje poteka v zaprtih prostorih. V urbanem mestnem okolju, razen otroških igrišč, ne obstajajo druge možnosti za brezskrbno igro otrok na prostem, zato otroci počasi izgubljujejo stik z naravo, posledično pa tudi spoznavanje njenih zakonitosti.

Projekt, ki ga je zasnoval Zavod Špelinice, opozarja na to, kako enostavno se otroci razveselijo. Otroke namreč večkrat podcenjujemo, ko jim kupujemo drage igrače. Na igralni poti so otroci pokazali, da znajo izkoristiti potencial vsakega igrala, ne glede na barvo, material in obliko. Znanstveniki so v svojih raziskavah ugotovili, da je stopnja inovativnosti, kreativnosti in možnosti odkrivanja v okolju premonitorazmerna s številom in vrsto spremljivk v njem, in kot zagotavljajo avtorji projekta, igralna pot s svojimi neštetimi možnostmi uporabe to prav gotovo omogoča.

Sklep

Izkustveno izobraževanje ima dolgoročno pomembne učinke. V praktični učno-izobraževalni proces pogosto vključujemo vse starostne stopnje prebivalstva in sodelujemo z lokalnim okoljem na konkretnih trajnostnih vsebinah, od okolja, narave, ljudi in gospodarstva. Dejansko gre za podarek učenja oz. izobraževanja na podlagi izkušenj, problemskega učenja, transfera znanj v lokalno okolje, sodelovanje s podjetji – gospodarstvom in predvsem za razvijanje kompetenc za zelena delovna mesta, kar je velika priložnost za Slovenijo. Izkustveno izobraževanje ima pri tem nadpovprečno vlogo.

Slika 4. Lastno delo v naravi razvija tudi odgovornost do živih bitij v tleh.

Literatura

Divjak Zalokar Luka. Pomen gozdne pedagogike pri oblikovanju odnosa otrok do gozda. Diplomsko delo. Ljubljana 2008. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljene gozdne vire. 67 str. (http://www.digitalna-knjiznica.bf.uni-lj.si/dn_divjak_zalokar_luka.pdf)

Juvan Matic. 2013. Vpliv gozdne pedagogike na razvoj okoljske etike. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. 63 str. (http://pefprints.pef.uni-lj.si/1736/1/Diplomsko_delo.pdf), 23. 2. 2016

Kodrič Janja. Učni poligon kot učilnica v naravi s poudarkom na samooskrbi in začetnem naravoslovju. Magistrsko delo. Maribor 2015 (<https://dk.um.si/Dokument.php?id=83104>), 23. 2. 2016

Komljanc Natalija. Koncept odprtega učenja v odprtem učnem okolju. 2010. (http://www.zrss.si/pdf/191213112813_natalija_komljanc_koncept_odprtega_ucenja_v_odprtem_ucnem_okolju.pdf), 20. 2. 2016

Louv, R. (2008). Last Child in the Woods: Saving Our Children from Nature-Deficit Disorder. Chapel Hill, North Carolina: Algonquin Books

Mramor Špela. Pouk na prostem pri predmetu spoznavanje okolja v drugem razredu osnovne šole. Magistrsko delo. Maribor 2015 (<https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=79931>), 22. 2. 2016

Simoneti Maja. 2010. Igrišča za otroke 21. Stoletja. Nove usmeritve pri urejanju otroških igriščV: Mladina 24 (24. januar 2014) <http://www.mladina.si/50937/igrisca-za-otroke-21-stoletja/>, 27. 2. 2016

Urša Steiner. 2015. Doživljajsko otroško igrišče kot odgovor na sodobne potrebe otrok. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 120 str.

http://www.digitalna-knjiznica.bf.uni-lj.si/krajinska-arhitektura/dn_steiner_ursa.pdf

Sedmak Suzana. 2009. Izobraževanje za trajnostni razvoj – opredelitev področja. V: Danes za jutri: razmišljanja o vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj. Koper: Fakulteta za management, (<http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-061-1.pdf>), 15. 2. 2016